

Uchwała

z dnia 17 września 2008 r.

Sąd Najwyższy

III CZP 77/08

Jeżeli zobowiązanie dłużnika pozostającego w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej powstało przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691), do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu sprzed tej nowelizacji.

LEX nr 446647, Biul. SN 2008/9/4

Skład orzekający

Przewodniczący: Sędzia SN Krzysztof Pietrzykowski.

Sędziowie SN: Elżbieta Skowrońska-Bocian, Katarzyna Tyczka-Rote (spr.).

Protokolant Bożena Kowalska.

Sentencja

Dnia 17 września 2008 r. Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Przedsiębiorstwa Zaopatrzenia Rolnictwa C. SA w R. przy uczestnictwie małżonki dłużnika Andrzeja C. - Amalii C. o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonce dłużnika, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 17 września 2008 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w K., postanowieniem z dnia 23 kwietnia 2008 r., sygn. akt V ACz 179/08:

"Czy przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691) mają zastosowanie w sytuacji, w której zobowiązanie dłużnika pozostającego w związku małżeńskim powstało po dniu 20 stycznia 2005 r. (art. 5 ust. 5 pkt 1 i 2), czy też w sytuacji, gdy po dniu 20 stycznia 2005 r. powstał tytuł egzekucyjny przeciwko takiemu dłużnikowi (art. 5 ust. 6 tej ustawy)?"

podjął uchwałę:

Jeżeli zobowiązanie dłużnika pozostającego w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej powstało przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691), do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu sprzed tej nowelizacji.

Uzasadnienie faktyczne

Sąd Apelacyjny w K. przedstawił do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne, które nasunęło się mu przy rozpoznawaniu zażalenia małżonki dłużnika na postanowienie o nadaniu przeciwko niej klauzuli wykonalności nakazowi zapłaty, wydanemu w dniu 11 września 2006 r., z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku, który byłby objęty wspólnością ustawową, gdyby małżonkowie nie zawarli w dniu 23 listopada 2007 r. umowy majątkowej, wyłączającej ustawową wspólność małżeńską. Roszczenie wierzyciela objęte tym tytułem powstało w okresie od 30 sierpnia 2001 r. do 15 grudnia 2001 r.

Sąd Okręgowy orzekał na podstawie art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed wejścia w życie zmian wprowadzonych do Kodeksu postępowania cywilnego ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1691, określaną dalej jako ustawa nowelizująca), przyjmując, że ten przepis wyznacza regulacja przejściowa zawarta w art. 5 ust. 6 ustawy nowelizującej, nakazująca - w wypadku roszczeń powstałych przed wejściem w życie zmienionych przepisów - prowadzić egzekucję według przepisów dotychczasowych.

W zażaleniu na powyższe postanowienie małżonka dłużnika zakwestionowała pogląd prawny Sądu Okręgowego i powołała się na stanowisko Sądu Najwyższego, wypowiedziane w uzasadnieniu postanowienia z dnia 17 maja 2007 r. (III CZP 44/07, OSNC Zb. D. A/2008, poz. 29), zgodnie z którym art. 5 ust. 6 ustawy nowelizującej jako cezurę wyznaczającą granicę stosowania starych i znowelizowanych

przepisów nie przyjmuje daty powstania roszczenia, lecz datę wydania tytułu egzekucyjnego. W rozpatrywanej sprawie powinny więc znaleźć zastosowanie przepisy znowelizowane, na podstawie których klauzula przeciwko małżonce dłużnika nie powinna zostać nadana, bowiem wierzyciel nie wykazał dokumentem urzędowym ani prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za jej zgodą.

Sąd kierujący pytaniem zaznaczył, że w orzecznictwie sądów apelacyjnych zarysowała się rozbieżność. Wydawane są postanowienia akceptujące stanowisko Sądu Najwyższego, powołane przez skarżącą, ale w licznych wypadkach przyjmowane jest odmienne zapatrywanie, przyznające decydujące znaczenie chwili powstania roszczenia. Przychylając się do tej drugiej koncepcji Sąd Apelacyjny poddał pod rozważenie możliwość zastosowania do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika regulacji przejściowej z art. 5 ust. 5 pkt 1 i 2 ustawy nowelizującej, za czym przemawia, jego zdaniem, szeroki zakres kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym, obejmujący przed nowelizacją m.in. badanie skuteczności umowy wyłączającej ustawową wspólność małżeńską wobec wierzyciela, rozpoznanie zarzutu małżonka, że wierzytelność powstała przed zawiązaniem się wspólności ustawowej albo dotyczy majątku odrębnego dłużnika, rozpatrywanie na wniosek małżonka przesłanek z art. 47 § 2 k.r.o. oraz podstaw do zastosowania art. 41 § 3 k.r.o., a nawet zarzutu małżonka, iż wobec ostatecznego nie wyrażenia przez niego zgody na dokonanie przez dłużnika czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem objętym wspólnością ustawową, czynność ta jest nieważna. Sąd ten przyjął, że wprowadzenie ustawą nowelizującą regulacji materialnoprawnych wraz z dostosowanymi do nich przepisami proceduralnymi wymaga, aby wykładnia tych przepisów, także w aspekcie czasowym, zachowywała spójność obydwu elementów. Zaznaczył, że wykładnia regulacji intertemporalnych powinna być dokonywana ściśle. Pomoc w procesie interpretacji stanowią mogą ogólne reguły intertemporalne prawa procesowego, ujęte w przepisach wprowadzających Kodeks postępowania cywilnego, a także sprecyzowane przez Trybunał Konstytucyjny wymagania, jakie powinny spełniać przepisy międzyczasowe, aby zapewnić realizację zasady państwa prawa, zasady zaufania obywatela do państwa, pewności prawa oraz ochrony praw nabytych.

Zdaniem Sądu pytającego prawidłowa wykładnia zawartych w ustawie nowelizującej przepisów międzyczasowych nie może akceptować konieczności spełnienia przez wierzyciela dodatkowych, wcześniej nieistniejących wymagań, aby uzyskać klauzulę rozszerzoną na małżonka dłużnika, a postulowany skutek zapewniłoby zastosowanie w postępowaniu klauzulowym reguł międzyczasowych zawartych w art. 5 ust. 5 pkt 1 i 2 ustawy nowelizującej.

Uzasadnienie prawne

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem przedstawiony przez Sąd Apelacyjny dotyczy wykładni przepisów przejściowych ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw. Ustawą tą dokonano kompleksowej nowelizacji przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w zakresie stosunków majątkowych małżonków, w tym reguły rządzących możliwością zaspokojenia się przez wierzyciela jednego z małżonków z majątku wspólnego. W stanie prawnym poprzedzającym wejście w życie ustawy nowelizującej zasadnicze znaczenie miał art. 41 k.r.o., który ustanawiał zasadę, że zaspokojenia z majątku wspólnego może żądać także wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków (art. 41 § 1 k.r.o.). Odstępstwo od tej reguły obejmowało sytuacje, w których wierzytelność powstała wcześniej niż wspólność ustawowa albo gdy dotyczyła odrębnego majątku jednego z małżonków. Wierzyciel mógł wtedy żądać zaspokojenia tylko z odrębnego majątku dłużnika oraz z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone osobiście przez dłużnika, jak również z korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego (art. 41 § 2 k.r.o.). Ponadto sąd mógł każdorazowo ograniczyć lub wyłączyć możliwość zaspokojenia się z majątku wspólnego przez wierzyciela, którego dłużnikiem był tylko jeden z małżonków, jeżeli ze względu na charakter wierzytelności albo stopień przyczynienia się małżonka będącego dłużnikiem do powstania majątku wspólnego, zaspokojenie z majątku wspólnego byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego (art. 41 § 3 k.r.o.).

Unormowania materialnoprawne znajdowały uzupełnienie w przepisach Kodeksu postępowania cywilnego. Wierzyciel, który uzyskał tytuł wykonawczy przeciwko dłużnikowi, chcąc zaspokoić się z majątku wspólnego, musiał przedstawić tytuł wykonawczy skuteczny przeciwko obojgu małżonkom. Występował zatem o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika w trybie art. 787 k.p.c. W postępowaniu klauzulowym, na wniosek małżonka dłużnika, sąd obowiązany był orzec o

ograniczeniu lub wyłączeniu możliwości zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego (art. 787 § 2 k.p.c.), co stanowiło procesową realizację art. 41 § 3 k.r.o. Do kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym należało ponadto, jak słusznie wskazał Sąd Apelacyjny, m.in. badanie, czy pomiędzy małżonkami istnieje ustrój wspólności ustawowej lub umownej, czy w razie umownego zniesienia wspólności fakt ten był wiadomy wierzycielom oraz czy odpowiedzialność majątkiem wspólnym nie jest wyłączona ze względu na datę powstania wierzytelności.

Ustawa nowelizująca ograniczyła wypadki, w których wierzyciel jednego z małżonków pozostających w ustroju wspólności ustawowej może uzyskać zaspokojenie z majątku wspólnego. Według nowego art. 41 k.r.o. jest to dopuszczalne tylko wówczas, gdy małżonek zaciągnął zobowiązanie za zgodą drugiego małżonka. W braku takiej zgody albo jeżeli zobowiązanie nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o. Jeśli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, zaspokojenie wierzyciela może nastąpić także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. W uzasadnieniu projektu ustawy wyjaśniono, że możliwość zaspokojenia się z majątku wspólnego pozostawiono w ten sposób zapobiegliwości wierzycieli, w których interesie leży uzyskanie zgody małżonka kontrahenta na dokonanie czynności. Procesową realizację przedstawionych rozwiązań materialnoprawnych zapewniają nowe przepisy art. 776¹, 787 i 787¹ k.p.c.

Wątpliwości Sądu Apelacyjnego odnoszą się do prawidłowego stosowania intertemporalnych regulacji zawartych w art. 5 ustawy nowelizującej w sytuacji, w której tytuł egzekucyjny został wydany w sprawie przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim po dniu 20 stycznia 2005 r., tj. po dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej (art. 6 ustawy), lecz stwierdzone tytułem roszczenie powstało przed tą datą.

Powołany przepis ustanawia ogólną zasadę stosowania ustawy nowej także do stosunków powstałych przed jej wejściem w życie, a następnie ogranicza zakres stosowania tej zasady m.in. w odniesieniu do oceny skutków czynności zobowiązujących lub rozporządzających małżonków oraz ich odpowiedzialności za zobowiązania sprzed wejścia w życie ustawy (art. 5 ust. 5 pkt 1), jak również wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązanie jednego małżonka powstałe przed wejściem w życie ustawy (art. 5 ust. 5 pkt 2). Obydwa przepisy dotyczą jednak regulacji materialnoprawnych. Do problematyki procesowej odnosi się art. 5 ust. 6 ustawy, nakazujący - w wypadku, gdy roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy - prowadzić egzekucję według przepisów dotychczasowych. Ustawa nie zawiera przepisów przejściowych, które wprost odnosiłyby się do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika.

Problem powstający na tle braku jednoznacznej regulacji intertemporalnej w postępowaniu klauzulowym podjął Sąd Najwyższy w powołanym przez małżonkę dłużnika i budzącym wątpliwości Sądu pytającego postanowieniu z dnia 17 maja 2007 r. (III CZP 44/07). Postanowienie to zapadło w stanie faktycznym, w którym wyrok przeciwko dłużnikowi został wydany po wejściu w życie ustawy nowelizującej. Sąd Okręgowy przyjął, że z art. 5 ust. 5 pkt 1 i ust. 6 tej ustawy wynika, iż reżim prawny stosowany przy rozpoznawaniu wniosku o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wyznacza datę powstania zobowiązania dłużnika. Problem stanowiło dla niego natomiast, czy datę tę można ustalać w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że w świetle art. 5 ustawy nowelizującej problem intertemporalny dotyczący wyboru właściwych przepisów postępowania klauzulowego może być rozwiązany w dwojaki sposób - można odwołać się do ogólnej reguły stosowania ustawy nowej (art. 5 ust. 1 ustawy) albo przyjąć, że do postępowania klauzulowego ma zastosowanie art. 5 ust. 6 ustawy. Przychylając się do drugiego z rozwiązań, Sąd Najwyższy wskazał na art. 804 k.p.c., który pozbawia organ egzekucyjny, w tym sąd, możliwości badania roszczenia w znaczeniu materialnoprawnym, oraz na regulacje zawarte w 781, 781¹, 782, 786, 787, 787¹ k.p.c., nieprzyznające sądowi uprawnień do takich ustaleń również w postępowaniu klauzulowym. Te kwestie, po powstaniu tytułu egzekucyjnego, mogą być ustalane jedynie w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 840 k.p.c.

W konsekwencji użyte w art. 5 ust. 6 ustawy nowelizującej pojęcie "roszczenie" Sąd Najwyższy zinterpretował jako roszczenie w znaczeniu egzekucyjnym, to jest roszczenie stwierdzone i określone w tytule egzekucyjnym. Chwilą powstania takiego roszczenia jest moment wydania tytułu egzekucyjnego. Jeżeli więc tytuł przeciwko dłużnikowi powstał przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, do postępowania o nadanie klauzuli wykonalności i do postępowania egzekucyjnego stosuje się przepisy dotychczasowe, natomiast jeżeli tytuł powstał po dniu 20 stycznia 2005 r., stosuje się przepisy znowelizowane.

W piśmiennictwie art. 5 ustawy nowelizującej nie jest rozumiany jednoznacznie. Jeden z prezentowanych poglądów odpowiada koncepcji, za którą opowiedział się Sąd Najwyższy w wyżej omówionym postanowieniu, aczkolwiek datę powstania "roszczenia egzekucyjnego" utożsamia z chwilą złożenia wniosku o wszczęcie egzekucji lub z datą wszczęcia postępowania egzekucyjnego, a argumentacja nie zawiera odniesień do postępowania klauzulowego.

Inni autorzy, rozważając już bezpośrednio zagadnienia związane z postępowaniem o nadanie klauzuli wykonalności, optują za stanowiskiem bliskim Sądowi Apelacyjnemu - że w wypadku, gdy stosunek prawny, z którego wynika wierzytelność ustalona w tytule egzekucyjnym, powstał przed 20 stycznia 2005 r., przy nadawaniu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika zastosowanie znajdzie art. 787 k.p.c. w brzmieniu sprzed nowelizacji. Podstawy dla tej wykładni poszukują w art. 5 ust. 5 pkt 1 i 2 ustawy nowelizującej, a czasem w art. 5 ust. 6 tej ustawy. Ważkim argumentem wspierającym tę koncepcję jest uniknięcie przy jej zastosowaniu niekorzystnej dla wierzyciela sytuacji, w której wobec braku nieistotnej we wcześniejszym stanie prawnym zgody współmałżonka, przewidzianej obecnie w art. 41 § 1 k.r.o., zostałaby on niemal w ogóle pozbawiony możliwości egzekwowania swoich należności z majątku wspólnego.

Przechodząc do analizy przedstawionego zagadnienia stwierdzić należy, że ustawa nowelizująca stanowi całość, a wprowadzone nią zmiany w zakresie postępowania klauzulowego mają służyć realizacji nowych rozwiązań materialnoprawnych w dziedzinie odpowiedzialności małżonków za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich. Jak słusznie argumentuje Sąd Apelacyjny, jest to przesłanką wymuszającą kompleksową ocenę regulacji międzyczasowych, które powinny respektować więź między materialnym i procesowym aspektem regulacji.

Artykuł 41 k.r.o. przesądza, że bez względu na charakter wierzytelności wierzyciel jednego z małżonków może zaspokoić się, także wówczas, gdy wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub dotyczy majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności, jak również z korzyści uzyskanych z praw wymienionych w art. 33 pkt 9 k.r.o. Stosownie do tego art. 776¹ k.p.c. stanowi, że tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim jest podstawą egzekucji nie tylko z majątku osobistego dłużnika, lecz także z pobranego przez niego wynagrodzenia za pracę lub dochodów uzyskanych z prowadzenia przez niego innej działalności zarobkowej oraz korzyści uzyskanych z praw określonych w art. 33 pkt 9 k.r.o. Ponadto, zgodnie z art. 41 § 1 i 2 k.r.o., wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku wspólnego wówczas, gdy zobowiązanie powstało z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka albo gdy wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, przy czym w drugim wypadku zaspokojenie może nastąpić z przedmiotów wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Ponieważ w tych przypadkach zaspokojenie z majątku wspólnego, w tym należących do tego majątku przedmiotów wchodzących w skład przedsiębiorstwa, zależy od określonych warunków, Kodeks postępowania cywilnego wymaga od wierzyciela uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika, a zgodnie z odpowiednio zmienionym brzmieniem art. 787 i 787¹ k.p.c. badanie, czy zobowiązanie pochodzi z czynności prawnej dokonanej za zgodą dłużnika, ewentualnie - czy powstało ono w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, należy do kognicji sądu klauzulowego.

Jeżeli natomiast analogiczny dług powstał przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, art. 5 ust. 5 pkt 1 tej ustawy nakazuje do oceny odpowiedzialności małżonków za takie zobowiązanie stosować przepisy dotychczasowe, a zatem w szczególności art. 41 k.r.o. w dawnym brzmieniu. Unormowanie to koresponduje z treścią art. 5 ust. 5 pkt 2 ustawy nowelizującej, który nakazuje stosować dotychczasowe przepisy także do wyłączenia lub ograniczenia odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązanie jednego małżonka powstałe przed jej wejściem w życie, nawiązując do art. 41 § 3 k.r.o. w brzmieniu poprzedzającym wejście w życie ustawy nowelizującej. Taki zamysł ustawodawcy wysłowiony został już w trakcie prac legislacyjnych nad ustawą i uzasadniony potrzebą ochrony pewności obrotu. Miał umożliwić kontrahentowi małżonka powołanie się na dotychczasowy art. 41 § 1 k.r.o., zaś małżonkowi dłużnika - dochodzenie ograniczenia (albo wyłączenia) odpowiedzialności majątkiem wspólnym na podstawie obowiązującego wówczas art. 41 § 3 k.r.o. Zachowanie dotychczasowych zasad odpowiedzialności w odniesieniu do zobowiązań powstałych przed wejściem w życie ustawy, jest również rozwiązaniem słuszniejszym aksjologicznie niż poddanie zobowiązań sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej ogólnej zasadzie bezpośredniego działania ustawy nowej, bowiem nowe zasady odpowiedzialności małżonków za zobowiązania jednego z nich znacznie silniej chronią majątek wspólny małżonków, ograniczając możliwość zaspokojenia się wierzyciela. Dokonując czynności prawnej z osobą pozostającą w związku małżeńskim przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, kontrahent mógł zasadnie

oczekiwać, że w razie niewykonania zobowiązania będzie mógł żądać zaspokojenia z majątku wspólnego na zasadach określonych w art. 41 k.r.o. w brzmieniu sprzed wejścia w życie nowelizacji, bez potrzeby uzyskiwania zgody drugiego małżonka na dokonanie czynności prawnej, i stosownie do tego oceniać ryzyko gospodarcze transakcji. Następnie uzależnienie tej możliwości od dodatkowej przesłanki wyrażonej obecnie w art. 41 § 1 k.r.o., której kontrahent dłużnika nie mógł przewidzieć, ograniczałoby poważnie przysługujące temu kontrahentowi prawo podmiotowe, budząc wątpliwości, czy nie dochodzi w ten sposób do naruszenia zasady ochrony praw nabytych i zasady zaufania do prawa. Uszczuplenia praw wierzyciela nie usprawiedliwia dostatecznie potrzeba ochrony interesów rodziny i majątku wspólnego, gdyż na straży tych wartości stał poprzednio art. 41 § 3 k.r.o.

Konkludując, stwierdzić należy, że w wypadku, kiedy zobowiązanie powstało przed dniem 20 stycznia 2005 r. obowiązujące prawo materialne zezwala na zaspokojenie się wierzyciela z całego majątku wspólnego na zasadach określonych w art. 41 k.r.o. w brzmieniu sprzed wejścia w życie ustawy nowelizującej. Podstawową rolą przepisów procesowych jest natomiast umożliwienie uprawnionym realizacji ich materialnoprawnych uprawnień. Taki tok rozumowania Sąd Najwyższy zaakceptował, rozpatrując zbliżony konstrukcyjnie problem, jaki pojawił się w wyniku wprowadzenia w drodze nowelizacji od prawa bankowego nowego wymagania oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji, od którego uzależniona była dopuszczalność wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego (uchwała z dnia 9 lutego 2005 r., III CZP 80/04, OSNC 2005, nr 72, poz. 665). Ustawa nowelizująca prawo bankowe nie zawierała przepisów przejściowych, wobec czego Sąd Najwyższy odwołał się do ogólnych zasad intertemporalnych i przyjął, że w sytuacji, kiedy stosunek prawny powstał przed wejściem w życie nowej ustawy, skutki zdarzenia prawnego o złożonym charakterze (tzn. składającego się z oświadczenia o poddaniu się egzekucji i jego skutku w postaci realizacji możliwości dochodzenia roszczenia poprzez udzielenie bankowemu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności), należy oceniać pod każdym względem według starej ustawy.

Powyższe wnioski, klarowne na poziomie przepisów intertemporalnych skierowanych do regulacji materialnoprawnej, traci jasność w części dotyczącej norm przejściowych kształtujących zagadnienia procesowe. Ze względu na konstrukcję art. 5 ustawy nowelizującej, opartą na wyznaczeniu reguły bezpośredniego stosowania ustawy nowej i wprowadzeniu ograniczonego katalogu wyjątków, wyjątki muszą być rozumiane ściśle, a sytuacje prawne niemieszczące się na tej liście powinny podlegać zasadzie ogólnej. Dlatego trudno przyjąć za podstawę wyboru właściwych przepisów dotyczących postępowania klauzulowego (proceduralnych) regulacje wyjątkowe odnoszące się jednoznacznie do zagadnień materialnoprawnych. Mogą one służyć jedynie pomocą przy właściwej interpretacji postanowień dotyczących materii procesowej.

Wyjątki dotyczące dalszego stosowania "starych" norm procesowych zawiera art. 5 w ust. 6 i 7 ustawy nowelizującej. Pierwszy dotyczy prowadzenia postępowania egzekucyjnego, drugi toku postępowań o ustalenie ojcostwa. Jedynie zatem art. 5 ust. 6 może stanowić normę wyjątkową wyłączającą stosowanie art. 5 ust. 1 ustawy przy ocenie właściwego toku postępowania klauzulowego. Co prawda postępowanie klauzulowe nie jest ściśle postępowaniem egzekucyjnym, a w orzecznictwie i piśmiennictwie przeważa pogląd o jego autonomicznym charakterze (por. uchwałę z dnia 25 października 2006 r., III CZP 74/06, OSNC 2007, nr 6, poz. 90), niewątpliwie jednak jego funkcjonalne powiązanie z postępowaniem egzekucyjnym, mające szczególne znaczenie w wypadku rozpatrywanej ustawy nowelizującej, narzuca konieczność zinterpretowania zawartego w jej art. 5 ust. 6 pojęcia "egzekucji" jako obejmującego także postępowanie klauzulowe. Takie rozumienie powyższego przepisu mieści się w doktrynalnym zakresie postępowania egzekucyjnego sensu largo. Również w postanowieniu z dnia 17 maja 2007 r. (III CZP 44/07, Biul. SN 2007, nr 11, poz. 13) Sąd Najwyższy przyjął ten przepis za podstawę rozważań intertemporalnych odnoszących się do postępowania klauzulowego.

Jednak wynik tych rozważań, prowadzący do utożsamienia chwili powstania roszczenia, do której odwołuje się art. 5 ust. 6 ustawy nowelizującej, z datą powstania tytułu egzekucyjnego prowadzi do nakazu stosowania obowiązujących przepisów regulujących postępowanie klauzulowe do tytułów egzekucyjnych wydanych po dniu 20 stycznia 2005 r., także wówczas gdy zobowiązanie stwierdzone tytułem egzekucyjnym powstało przed wejściem w życie ustawy nowelizującej. Tymczasem przepis art. 787 k.p.c. w nowym brzmieniu, po pierwsze, wyklucza w ogóle uzyskanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, jeśli zobowiązanie nie powstało z czynności prawnej, po drugie zaś, uzależnia możliwość uzyskania tej klauzuli od wykazania, że czynność prawna, z której powstała wierzytelność stwierdzona tytułem, została dokonana za zgodą małżonka dłużnika. Nie zapewnia jednocześnie możliwości domagania się przez małżonka dłużnika ograniczenia (albo wyłączenia) odpowiedzialności

majątkiem wspólnym na podstawie nadal aktualnego w odniesieniu do zobowiązań powstałych przed wejściem w życie ustawy nowelizującej art. 41 § 3 k.r.o. Nie zapewnia zatem realizacji uprawnień wierzyciela i małżonka dłużnika przysługujących im w świetle przepisów prawa materialnego.

Argumentacja powołana w postanowieniu z dnia 17 maja 2007 r. na uzasadnienie poglądu prowadzącego do tak niekorzystnego z punktu widzenia interesów wierzyciela rozwiązania opiera się przede wszystkim na rozważeniu granic kognicji sądu w postępowaniu egzekucyjnym i klauzulowym, nieobejmujących możliwości badania daty powstania roszczenia materialnoprawnego, co stanowi przesłankę wniosku, iż przepis dotyczyć musi roszczenia egzekucyjnego, pojmowanego formalnie jako roszczenie stwierdzone tytułem egzekucyjnym, nie zaś roszczenia materialnoprawnego, wynikającego z określonego stosunku prawnego.

Tymczasem etap określania chwili powstania roszczenia nie dotyka jeszcze ściśle rozumianego postępowania klauzulowego, stanowi bowiem wstępny krok konieczny do realizacji ciężącego na sądzie obowiązku ustalenia właściwych przepisów, które powinien zastosować w postępowaniu klauzulowym. Dopiero wybór tych przepisów określi zakres właściwego postępowania. Nie można zatem zgodzić się z poglądem, że zakres kognicji w postępowaniu klauzulowym stanowi przeszkodę do zbadania przez sąd zdarzenia, z którym ustawodawca związał czasowe rozgraniczenie zakresu działania norm regulujących przebieg i materię postępowania klauzulowego. Proceduralne możliwości, jakimi dysponuje sąd, aby uzyskać niezbędne informacje, potrzebne do wyboru określonego kompleksu norm (sprzed nowelizacji lub znowelizowanych) określa art. 761 i art. 766 k.p.c. W efekcie możliwości poznawcze sądu w postępowaniu klauzulowym nie stanowią przeszkody do przypisania terminowi "roszczenie", zawartemu w art. 5 ust. 6 ustawy nowelizującej, treści przystającej do wcześniejszych regulacji materialnych i umożliwiającej ich pełną realizację.

Inaczej rzecz się ma w ściśle pojmowanym postępowaniu egzekucyjnym, do którego wprost skierowany jest omawiany przepis. Jak wskazano w postanowieniu z 17 maja 2007 r., komornik, z uwagi na postanowienie art. 804 k.p.c., nie może badać daty powstania zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym. Tymczasem w każdym wypadku objęcia wnioskiem egzekucyjnym tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim konieczne jest ustalenie, czy zakres egzekucji wyznacza wprowadzony ustawą nowelizującą przepis art. 776¹ k.p.c., czy też nie. Ten problem można jednak rozwiązać na gruncie obowiązujących przepisów w sposób niewymagający wprowadzania pojęcia roszczenia egzekucyjnego oraz z zachowaniem wewnętrznej logiki unormowania zawartego w art. 5 ustawy nowelizującej. Ponieważ w postępowaniu egzekucyjnym przed komornikiem chwila powstania zobowiązania nie może być badana z braku praktycznych instrumentów do oceny tej okoliczności, przyjęć należy, że jeżeli tytuł egzekucyjny powstał już po wejściu w życie ustawy nowelizującej, a tym samym teoretycznie może opiewać na powstałe po tej chwili zobowiązanie, przy czym z treści tytułu nie wynika wniosek przeciwny, komornik powinien prowadzić egzekucję według nowych przepisów, w szczególności z zastosowaniem art. 776¹ k.p.c. Jeżeli na tej podstawie doszłoby do zajęcia składników majątku wspólnego wymienionych w art. 776¹ k.p.c., a małżonek dłużnika uważałby, że do tytułu wykonawczego będącego podstawą egzekucji przepis art. 776¹ k.p.c. nie znajduje zastosowania, ponieważ tytuł dotyczy "roszczenia" powstałego przed wejściem w życie ustawy nowelizującej, mógłby domagać się zwolnienia zajętych przedmiotów od egzekucji (art. 841 k.p.c.).

W konsekwencji za moment decydujący o stosowaniu w postępowaniu klauzulowym i postępowaniu egzekucyjnym przepisów wprowadzonych ustawą nowelizującą należy uznać datę powstania roszczenia rozumianego jako roszczenie materialnoprawne. Takie rozwiązanie poza zapewnieniem synchronizacji pomiędzy materialnoprawnymi zasadami odpowiedzialności utrzymanymi w mocy przez art. 5 ust. 5 ustawy nowelizującej i przepisami procesowymi, zapewnia ochronę praw nabytych przez wierzyciela. Jak bowiem wyjaśnił Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 10 kwietnia 2006 r. (SK 30/04, OTK-A 2006, nr 4, poz. 42), zasada zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa nakazuje ustawodawcy należyte zabezpieczenie "interesów w toku", a zwłaszcza należyłą realizację uprawnień nabytych na podstawie poprzednich przepisów.

Z przytoczonych względów udzielono odpowiedzi jak w uchwale.